

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA ELEKTRON TIJORAT ORQALI XORAZM VILOYATI KICHIK BIZNESINING XALQARO BOZORLARGA CHIQISH IMKONIYATLARI

Raxmatullayev Umarbek Ulug'bekovich

Toshkent Davlat Iqtisodiyot universiteti, To'rtko'l fakulteti, katta-o'qituvchi

Urganch davlat universiteti, mustaqil izlanuvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18956035>

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi raqamli texnologiyalar va elektron tijorat vositasida Xorazm viloyati kichik biznes subyektlarining xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatlari tahlil etiladi. Xorazm viloyatidagi kichik tadbirkorlikning hozirgi holati, raqamli platformalar va elektron tijorat asosidagi eksport salohiyati, shuningdek, mavjud to'siqlar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi. O'zbekistonning raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish siyosati doirasida mintaqaviy kichik biznesning xalqaro raqobatbardoshligini oshirish uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: raqamli texnologiyalar, elektron tijorat, kichik biznes, Xorazm viloyati, xalqaro bozor, eksport, marketpleys, raqamli iqtisodiyot, B2B, B2C.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiyotda raqamli texnologiyalar va elektron tijorat tadbirkorlikning tub qo'rg'oni — geografik chegaralarni yo'q qilib, kichik ishlab chiqaruvchilarga ham global bozorlarga kirib borish imkonini bermoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrda "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risidagi Farmoni mamlakatimizda raqamli transformatsiyani jadal yo'lga qo'yishga asos bo'ldi. Ushbu strategiyaning asosiy maqsadlaridan biri — kichik va o'rta biznes korxonalarini o'rtasida bevosita iqtisodiy aloqalarni o'rnatish hamda elektron tijorat platformalarini keng joriy etishdir.

Xorazm viloyati — boy tarixiy-madaniy merosi, hunarmandchilik an'analari, qishloq xo'jaligi va to'qimachilik mahsulotlari bilan mashhur mintaqadir. Biroq viloyat kichik biznesi eksport salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish uchun raqamli vositalardan foydalanish hali yetarli darajada emas. 2025-yilning yanvar-oktabr oylarida viloyatda 6 248 ta yangi kichik biznes subyekti tashkil etilgani va chakana savdo tovar aylanmasi o'tgan yilga nisbatan 8,7 foizga oshgani viloyat iqtisodiy faolligining ortib borayotganidan dalolat beradi. Shu sababli raqamli texnologiyalar orqali xalqaro bozorlarga chiqish yo'llarini ilmiy asosda o'rganish bugungi kunning dolzarb masalasiga aylanmoqda.

ASOSIY QISM

Elektron tijorat (e-tijorat) — internet orqali tovar va xizmatlarni sotib olish-sotish jarayonidir. Bu tushuncha EDI (ma'lumotlarni elektron almashish), elektron pochta, intranet va ekstranet texnologiyalarini o'z ichiga oladi. Elektron tijorat tizimi uch asosiy sinfga bo'linadi: chakana savdo (B2C — «biznes-iste'molchi»), biznes hamkorlik aloqalari (B2B — «biznes-biznes») hamda iste'molchilar o'rtasidagi savdo (C2C). Kichik biznes uchun ayniqsa B2C va B2B modellar xalqaro bozorlarga chiqishning samarali yo'lidir.

Raqamli platformalar deganda elektron tijorat saytlari, marketpleyslar va mobil ilovalar tushiniladi. Marketpleyslar — bir nechta sotuvchilar va xaridorlarni birlashtiruvchi onlayn savdo maydonchasi bo'lib, tayyor infratuzilma (logistika, to'lov tizimlari, reklama xizmatlari) mavjudligi, tezkor ish boshlash imkoniyati va keng auditoriyaga yetib borish kabi ustunliklari

tufayli kichik biznes uchun juda qulay vositadir. Sun'iy intellekt asosidagi tavsiya tizimlari, blokcheyn orqali shaffoflikni ta'minlash, IoT texnologiyalari va 24/7 chatbot xizmatlari kichik biznesni raqamli transformatsiya qilishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Xorazm viloyati O'zbekistonning shimoliy-g'arbida joylashgan bo'lib, Xiva shahri, Urganch va boshqa tarixiy markazlari bilan mashhur. Viloyatda hunarmandchilik (kashtachilik, gilamdo'zlik, kulolchilik, yog'och o'ymakorligi), to'qimachilik, oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish kabi sohalarda faol kichik biznes subyektlari mavjud. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2025-yilning yanvar-oktabr oylarida viloyatda 6 248 ta yangi kichik biznes subyekti ro'yxatdan o'tkazildi, chakana savdo tovar aylanmasi esa 13 862,3 milliard so'mni tashkil etdi.

Viloyat kichik biznesining asosiy eksport salohiyati quyidagi yo'nalishlarda ifodalanadi: birinchidan, an'anaviy hunarmandchilik mahsulotlari — Xiva gilamlari, kashtalar, keramika buyumlari global «handmade» bozoriga talab katta; ikkinchidan, organik qishloq xo'jaligi mahsulotlari — viloyatda yetishtiriladigan sabzavot va mevalar (ayniqsa qovun), paxta va paxta tolasidan tayyorlangan mahsulotlar xalqaro bozorga yo'naltirilishi mumkin; uchinchidan, eko-turizm xizmatlari elektron platforma orqali xorijiy sayyohlarga taqdim etilishi mumkin. "Qal'alar halqasi" turistik yo'nalishining rivojlantirilishi ham mintaqaning xalqaro bozorlardagi ko'rinishini oshiradi.

KPMG xalqaro auditorlik kompaniyasining prognoziga ko'ra, O'zbekiston elektron tijorat bozori 2027-yilga borib 6–7 baravarga kengayib, 1,8–2,2 milliard dollarga yetishi kutilmoqda. Hozirda mamlakat aholisining 77 foizi internetdan foydalanadi va 23,5 million nafar internet foydalanuvchisi mavjud. Bu ko'rsatkichlar kichik biznes uchun raqamli savdo platformalari orqali faoliyat yuritish uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda.

Xorazm viloyati kichik biznes subyektlari uchun xalqaro bozorlarga chiqishda quyidagi raqamli platformalar alohida ahamiyat kasb etadi: Amazon va eBay (global B2C platformalar), Alibaba va GlobalSources (B2B platformalar, ayniqsa Xitoy va Osiyo bozori uchun), Etsy (qo'lda ishlangan, milliy va an'anaviy mahsulotlar uchun ideal platform — Xorazm hunarmandchiligi uchun katta imkoniyat), Wildberries va Uzum Market (mintaqaviy bozor uchun). Etsy platformasida milliy hunarmandchilik mahsulotlarining xalqaro xaridorlar orasida tobora ommalashib borishi Xorazm ustalarining global auditoriyaga chiqishiga yangi yo'l ochadi.

Raqamli marketing vositalari — ijtimoiy tarmoqlar (Instagram, TikTok, Facebook), elektron pochta marketing (ROI 4400 foizga teng) va mobil ilovalar — kichik tadbirkorlar uchun arzon va samarali reklama kanallariga aylangan. Bu platformalar mahsulotlarni vizual taqdim etish, brendni shakllantirish va xorijiy mijozlar bilan bevosita muloqot o'rnatish imkonini beradi. Bundan tashqari, Click va Payme kabi milliy to'lov tizimlari bilan xalqaro to'lov tizimlari (PayPal, Stripe, Western Union) integratsiyasi tadbirkorlarga chet eldan to'lovlarni qabul qilishni osonlashtiradi.

Xorazm viloyati kichik biznesi raqamli asosda xalqaro bozorlarga chiqishda bir qancha to'siqlarga duch kelmoqda. Texnik va infratuzilma muammolari nuqtai nazaridan ko'rilganda, hududlarda internet xizmatining sifati poytaxtga nisbatan pastligi, raqamli savodxonlik darajasining yetarli emasligini ta'kidlash lozim. Moliyaviy jihatdan esa elektron tijorat saytlari, xalqaro marketpleys ro'yxatdan o'tish xarajatlari va logistika xarajatlari kichik biznes uchun og'irlik qilmoqda. Yuridik va tartibga soluvchi omillar nuqtai nazaridan esa xalqaro elektron to'lovlar, bojxona rasmiylashtiruv va xalqaro shartnoma huquqi bilan bog'liq muammolar ham mavjud.

Ushbu to'siqlarni bartaraf etish uchun quyidagi chora-tadbirlar tavsiya etiladi: davlat tomonidan hududiy kichik biznesni raqamlashtirishga subsidiya va grantlar ajratish, mahalliy platformalar (Uzum Market, Imkon.uz)ni xalqaro standartlarga moslashtirishni tezlashtirish, kichik tadbirkorlar uchun raqamli savdo bo'yicha treninglar va inkubatorlar tashkil etish, Xorazm viloyatida IT-parklar hamda texnologik erkin zonalar barpo etish. O'zbekiston eksport salohiyatini oshirish borasida tanlangan yo'l to'g'ri davom ettirilsa, kelajakda milliy ishlab chiqaruvchilar uchun yangi xorijiy bozorlar ochilishi muqarrar.

XULOSA

Raqamli texnologiyalar va elektron tijorat Xorazm viloyati kichik biznesiga xalqaro bozorlarga chiqishda muhim imkoniyat yaratmoqda. Viloyatning boy hunarmandchilik an'analari, qishloq xo'jaligi mahsulotlari va eko-turizm salohiyati global raqamli platformalar orqali xorijiy iste'molchilarga yetkazilsa, mintaqaviy iqtisodiyotni yangi bosqichga ko'tarish mumkin. Buning uchun raqamli infratuzilmani mustahkamlash, tadbirkorlarning raqamli savodxonligini oshirish, davlat-xususiy sektor hamkorligi va xalqaro standartlarga muvofiq huquqiy bazani takomillashtirish zarur. O'zbekiston elektron tijorat bozorining 2027-yilgacha keskin o'sishi prognoz qilinayotgan sharoitda Xorazm viloyati kichik biznesi ushbu imkoniyatdan o'z vaqtida foydalanishi iqtisodiy rivojlanishning muhim omiliga aylanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi PF-6079-son Farmoni "Raqamli O'zbekiston – 2030' strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida". – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida". – Toshkent, 2022.
3. Rizayeva N.O. Kichik biznesda raqamli platformalar — elektron tijorat saytlari, marketpleyslar va mobil ilovalar joriy etishning holatini tahlil qilish // Aktuar moliya va buxgalteriya hisobi ilmiy jurnali. – 2024. – 4(11). – B. 118–124.
4. Boyjigitov S.K. Raqamli iqtisodiyot sharoitida elektron tijoratni rivojlantirish imkoniyatlari // Journal of Marketing, Business and Management (JMBM). – 2022. – Vol. 1, Issue 4. – B. 113–117.
5. Pulatov A.X. Mahalliy va xalqaro bozorlar uchun kichik biznes strategiyalari // Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2025. – 42-son, 2-to'plam. – B. 97–100.
6. Ayupov R.H. Raqamli iqtisodiyot va elektron tijoratda yangi texnologiyalar: O'quv qo'llanma. – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2020. – 471 b.
7. Mahmudova G. Raqamli iqtisodiyot va unda elektron tijoratning o'rni // Raqamli iqtisodiyot. Moliyachi ma'lumotnomasi. – Toshkent: O'zMU, 2021. – №11(119). – B. 8.
8. Xakimjanova D. Xorijiy davlatlarda elektron tijoratni rivojlantirish tendensiyalari // Raqamli iqtisodiyot ilmiy-elektron jurnali. – 6-son. – B. 199.
9. To'rayeva N. Kichik biznes sub'ektlarida raqamli texnologiyalardan foydalanish bo'yicha ilmiy-nazariy qarashlar // Zamonaviy tadqiqotlar axborotnomasi. – 2024. – Vol. 2, №11. – B. 12–16.
10. Xorazm viloyati statistika boshqarmasi. Xorazm viloyatining kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ko'rsatkichlari (2024-yil yanvar-dekabr). – [Elektron resurs]. – URL: <https://www.xorazmstat.uz> (murojaat sanasi: 07.03.2026).